

9. Arnold, E and Dubois, P. "Harpo Marx" or the Mute who speaks (without uttering a word). Wordlessness// Ed. B. Vershaffel and M. Vermink. – Dublin: The Lilliput Press. – 1999. – P. 99-114.
10. Cage, John. Silence: Lectures and Writings. – Middletown: Wesleyan University Press. – 1961. – 288 p.
11. Grant, M. and Hazel, J. Who's Who in Classical Mythology. – Great Britain: Wiederfeld and Nicolson. – 1973.
12. Javorski, A. The power of silence. Social and Pragmatic Perspectives. – Nenbarry Park, California: Sage Publications/ – 1993.
13. Schwartz L. Exploring Silence// Anatomies of Silence / Selected Papers. Second Hase. International conference on Anatomy of Silence of logos: Anatomies of Silence/ Ed by Ann R Cocoullous and Maria Sifianon-Attents: University of Attents. – 1998. – 269 p.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Олексій Кобяков – аспірант кафедри перекладу Сумського державного університету.
Наукові інтереси: мовознавство, текстологія, дискурсологія.

ЛЕКСИКА НА ПОЗНА ЧЕННЯ СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНИХ РЕАЛІЙ НІМЕЦЬКОЇ ТА УКРАЇНСЬКОЇ МОВ

Наталія КОВТУН (Кіровоград, Україна)

Стаття присвячена такому лінгвістичному явищу, як реалія; зроблено спробу класифікувати „суспільно-політичні реалії відповідно до матеріалу дослідження, також розглянуті шляхи перекладу суспільно-політичних реалій, враховуючи специфіку перекладу.

The article is devoted to the linguistic phenomenon of social and political realia. The article deals with the classification of culturally – biased words according to the investigation material. The process of translation of culturally – biased words is multilateral. This article is dedicated to the analysis of the translator's decisions based on the specific features of nationally – biased words.

Дослідження суспільно-політичної лексики завжди були предметом наукових студій, оскільки її формація відбувалася поетапно під впливом певних факторів, умов, закономірностей. Цілком очевидно: чим інтенсивніші зміни в політиці, тим інтенсивніші зміни в лексичному складі мови на кожному з етапів її розвитку. Саме в сфері політичної лексики спостерігаються суттєві зміни, що зумовлені суспільно-політичними процесами.

Стаття присвячена аналізу суспільно-політичної лексики, а саме суспільно-політичних реалій.

Актуальність дослідження продиктована специфікою об'єкта дослідження, оскільки в останні роки слова-реалії (безеквівалентна лексика) привертають увагу мовознавців, що пояснюється розширенням міжнародних культурних контактів та інтенсивними змінами політичних подій. У нашому випадку ми зосередимо увагу на подіях періоду листопада-грудня 2004 року в Україні.

Як правило, ознаки та сигнали політичних змін виявляються, у першу чергу, в мовленнєвих структурах. Такі політичні процеси безумовно впливають на лексичний склад мови, можна говорити і про новий семантичний, конотативний аспекти деяких слів цього періоду, що внесли свої нові корективи до української мовної культури світу.

Матеріалом статті є виступ президента України Віктора Ющенка в Німецькому Бундестазі, де він, перебуваючи з робочим візитом у Берліні, виступив у сесійному заді німецького парламенту.

Метою статті є аналіз суспільно-політичних реалій, а саме: їх класифікація та шляхи перекладу.

Слід зазначити, що даним мовним одиницям приділено достатньо уваги як вітчизняними, так і зарубіжними дослідниками. Як відзначають С. Влахов і С. Флорін, про реалії, як про носіїв колориту та елементів національної своєрідності, заговорили ще на початку 50-х років [5]. Ці ж дослідники згадують роботи таких учених, як Л. Соболев, Г. Чернов, Г. Шатков, О. Супрун.

С. Влахов і С. Флорін звернули увагу на такі "неперекладні" елементи майже півстоліття тому (у 1960 році вийшла їх стаття "Реалії"). Пізніше вийшла в світ їх книга "Неперекладне в перекладі", в якій була представлена повна характеристика, класифікація і способи перекладу реалій. Реалії-американізми складають головний об'єкт дослідження Г. Томахіна.

У працях з теорії перекладу дослідників Л. Бархударова, В. Комісарова, В. Крупнова, Л. Латишева, Т. Левіцької, А. Лілової, М. Морозова, О. Федорова також представлена інформація про культурно-марковану лексику. Проблеми співвідношень мови і культури розглядаються також вченими Є. Верещагіним і В. Костомаровим.

Як лінгвістичне явище реалії відносяться до категорії безеквівалентної лексики. Вони є частиною фонових знань і є значним інтересом при дослідженні взаємодії мови і культури. "Фахівці все більше уваги приділяють соціальній стороні мови, яка безпосередньо відображає її взаємодію з життєдіяльністю народу, що нею розмовляє" [4].

Саме у реаліях найяскравіше виявляється близькість між мовою і культурою: поява нових реалій в матеріальному і духовному житті суспільства веде до виникнення відповідних слів у мові. Відмінною рисою реалій є характер предметного змісту. Реалії можуть бути обмежені рамками навіть окремого колективу або установи. Реаліям властивий і часовий колорит.

Як мовне явище, реалії найтісніше пов'язані з культурою, ці лексичні одиниці швидко реагують на всі зміни в розвитку суспільства; серед них завжди можна виділити, реалії – неологізми, історизми, архаїзми. Кожен з типів реалій вимагає індивідуального підходу при перекладі.

Таким чином під поняттям реалії розуміють специфічні слова або назви предметів в духовній та матеріальній культурі, що притаманні тільки певному народу. Реалії виступають означеннями предметів, понять, типових особливостей певного географічного місця, матеріального життя, соціально-історичних особливостей деяких людей, нації, країни, племені, що являють собою національний, місцевий та історичний колорит. Такі слова не мають точних відповідників в інших мовах [2: 463].

Реалії, як одиниці безеквівалентної лексики, становлять найбільші проблеми при перекладі. Складність полягає в тому, що для їх перекладу не існує відповідників, які б відображали національний колорит разом з передачею суто специфічної інформації, мали б ті ж конотації емоційного, смислового та стилістичного характеру, що супроводжують реалії в тексті оригіналу.

Отже, при перекладі важливо враховувати прагматичне значення, тобто ту функціональну роль, яку реалія відіграє у конкретному повідомленні [6: 20].

Сьогодні немає єдиної класифікації культурно-маркованих одиниць, тому дослідники пропонують різні класифікації реалій, ґрунтуючись на тих або інших принципах.

На основі численних досліджень у перекладознавстві виділяють декілька стандарт-класифікацій. Найбільш розгорнута класифікація слів-реалій запропонована в монографії С. Влахова та С. Флоріна. Відповідно до неї ми зробили спробу класифікувати реалії суспільно-політичного змісту запропонованого матеріалу.

До суспільно-політичних реалій належать реалії, що позначають *адміністративно-територіальний устрій*: адміністративно-територіальні одиниці, населені пункти, деталі населеного пункту (EU (Europäische Union), Die Sowjetunion, Der Kiewer Majdan);

органи та носії влади: органи влади, носії влади (der Deutsche Bundestag, die Europäische Kommission, WTO, NATO, UNO, Abgeordnete des Deutschen Bundestags, Bundespräsident, Bundeskanzler, Vize-Premier);

суспільно-політичне життя: політична діяльність та діячі, патріотичні та суспільні рухи (та їх діячі), соціальні явища та рухи (і їх представники), звання, титули, звернення, заклади, учбові заклади і культурні установи, стани та касти (і їх члени), станові знаки і символи, імена історичних осіб (Orangen Revolution, die Samtene Revolution auf dem Wenzelplatz in Prag, der Runde Tisch in Warschau und die Rosenrevolution in Tiflis, der Tag der Ukraine im Deutschen Bundestag, die Liberalisierung der Visabestimmungen, die europäischen Standards, Herr Präsident, Abgeordnete des Deutschen Bundestags, Damen und Herren, Parlamentarier, Parlamentariergruppe des Bundestags, Die Sieger der Orangen Revolution, der orangefarbene Unabhängigkeitsplatz in Kiew, die Berliner Mauer, orangene Symbolik, die orangenen Blüten, Herder, Konrad Adenauer); *військові реалії*: підрозділення, зброя, обмундирування, військові службовці і командири (немає).

Проблема перекладу реалій вважається однією з найскладніших у міжкультурному аспекті та дослідженнях національно-культурної специфіки мови і мовленнєвої діяльності [3: 485].

Реалія, як і кожне інше слово, може набути в контексті стилістичної функції, певної конотативної семантики, більш того – стати ключовим словом. Стилiстична амплітуда реалії надзвичайно широка. Справа ускладнюється ще й тим, що в тексті оригіналу реалія часто

сприймається як щось звичне, органічне, рідне для читачів, мовою яких написаний текст. Звідси постає дилема при перекладі: або показати специфіку і екзотику, або зберегти звичність і втратити специфіку [1, 85].

Так після подій Помаранчевої революції, що також стала часткою історії, і відповідно доповнила нескінченний ряд реалій української мови, нових значень набуває слово *майдан*, що активізувалось у сучасному політичному словнику.

Основними способами передачі значень реалій при перекладі є: транскрипція, транслітерація, калькування, уподібнення, дескриптивний перифраз.

Засобами будь-якої розвиненої мови можна передати будь-яку реалію, але також повинна бути максимальна стислість. Відповідно до нашого матеріалу дослідження, то при передачі експресивно-стилістичних характеристик лексики на позначення суспільно-політичних реалій перекладач застосовує різні виразні засоби в мові перекладу.

Такі прийоми використовуються перекладачами при передачі значень і емотивних характеристик національно-забарвленої лексики. Знаходячи відповідні стилістичні рішення, перекладач має на меті досягнення певного комунікативного ефекту.

Основними способами передачі суспільно-політичних реалій виступу президента України Віктора Ющенка, були калькування (переклад елементів, які складають назву реалії, на основі регулярних відповідностей. Цей спосіб застосовується, коли реалія не підлягає обов'язковій транслітерації і коли переклад досить повно передає зміст реалії): *Abgeordnete des Deutschen Bundestags, Bundespräsident, Bundeskanzler, Orangene Revolution, der Tag der Ukraine im Deutschen Bundestag, die Samtene Revolution auf dem Wenzelsplatz in Prag* та транслітерація – прийом аналогічний запозиченню іноземного слова. У якості перекладацького еквівалента реалії мови оригіналу використовується графічно-фонетичне відтворення, яке у письмовому перекладі передається буквами мови перекладу, а при усному перекладі вимовляється відповідно до фонетичних правил мови перекладу: *der Kiewer Majdan, Vize-Premier, Bundestag, Kanzler, WTO, NATO, UNO, EU*, тощо.

Підсумовуючи викладене, зазначимо, що у політичній мові певного періоду є повсякденний словник, який є віддаленим від реципієнта, а в напруженому полі політичних змін (в даному випадку увага зосереджена на подіях листопада-грудня 2004 року в Україні) він актуалізується і досягає високої межі активізації.

Слова-реалії є дуже своєрідними і разом з тим, досить складною і неоднозначною категорією лексичної системи будь-якої мови. Будучи однією з найважливіших груп безеквівалентної лексики, реалії виступають як свого роду "носії" лінгвокраїнознавчої інформації, цим визначається їх особлива роль.

З огляду на вищесказане, та спираючись на те, що процес перекладу реалій передбачає знання культури соціуму, зауважимо, що складність перекладу реалій пов'язана перш за все зі ступенем їх поширеності і частотності вживання та сфери використання у мові оригіналу.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Зорівчак Р.П. Реалія і переклад. На матеріалі англomовних перекладів української прози – Львів: Видавництво при Львівському державному університеті, 1989. – 216 с.
2. Конечька В.П. Лексико-семантичні характеристики мовних реалій. Великобританія : Лінгвокраїнознавчий словник. – М.: 1978. – С. 463–466.
3. Чередниченко О.І. Міжкультурні аспекти перекладу // Мовні і концептуальні картини світу. – К.: КНУ ім. Т. Шевченка, 2001. – 485 с
4. Аксенова Г.Н. Язык, культура и бытийная картина мира//Язык и культура: библиографический аспект проблемы. – Уфа: РИО Госкомиздата БАССР, 1990.
5. Влахов С. Флорин С. Непереводимое в переводе. – М.: Высшая школа, 1986. – 416с.
6. Швейцер А.Д. Семантико-стилистический и прагматические аспекты перевода // Иностранные языки в школе. – 1971. – №3 – С. 20–23.
7. Duden Deutsches Universalwörterbuch. – Mannheim; Wien; Zurich: Dudenverlag, 1989. – 1816 S.
8. http://www.bundestag.de/geschichte/gastredner/juschtschenko/rede_iuschtschenko.html
9. <http://www.president.gov.ua/news/481.html>

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Наталія Ковтун – аспірантка кафедри перекладу та загального мовознавства КДПУ ім. В.В. Винниченка.
Наукові інтереси: лексична семантика, актуальні проблеми компаративістики, переклад.